

УДЗЕЛ КАМСАМОЛЬСКІХ АРГАНІЗАЦЫЙ У АДНАЎЛЕННІ І РАЗВІЦЦІ ПРАМЫСЛОВАСЦІ БССР У ПЕРШАЕ ПАСЛЯВАЕННАЕ ДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ

А. У. Кімбар

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь, kimbar@bsu.by*

Мэтай дадзенага даследавання з'яўляецца аналіз работы камсамольскіх арганізацый па аднаўленні прамысловасці ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе. Ахарактарызаваны ўдзел камсомола у будаўніцтве МАЗ і МТЗ, а таксама іншых прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі. Вывучэнне дадзенай тэмы спрыяе сістэматызацыі дзейнасці камсамольскіх арганізацый у першае пасляваеннае дзесяцігоддзе.

Ключавыя словы: камсамол; заходнія вобласці БССР; прамысловасць; з'езд ЛКСМБ.

УЧАСТИЕ КОМСОМОЛЬСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ВОССТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ БССР В ПЕРВОЕ ПОСЛЕВОЕННОЕ ДЕСЯТИЛЕТИЕ

А. В. Кимбор

*Белорусский государственный университет,
пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь, kimbar@bsu.by*

Целью работы является анализ деятельности комсомольских организаций по восстановлению промышленности БССР в первое послевоенное десятилетие. Охарактеризовано участие комсомола в строительстве МАЗ и МТЗ, а также других промышленных предприятий республики. Изучение этой темы способствует систематизации деятельности комсомольских организаций в первое послевоенное десятилетие.

Ключевые слова: комсомол; западные области БССР; промышленность; съезд ЛКСМБ.

PARTICIPATION OF KOMSOMOL ORGANIZATIONS IN THE RESTORATION AND DEVELOPMENT OF THE BSSR INDUSTRY IN THE FIRST POST-WAR DECADE

A. V. Kimbor

*Belarusian State University,
Niezaliežnasci Avenue, 4, 220030, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: kimbar@bsu.by*

The purpose of this work is to analyze the activities of the Komsomol organizations in the process of the restoration of BSSR industry in the first post-war decade. The participation of the Komsomol in the construction of MAZ and MTZ, as well as other industrial enterprises of the republic, is described. The study of this topic contributes to the systematization of the activities of the Komsomol organizations in the first post-war decade.

Key words: Komsomol; western regions of the BSSR; industry; Congress of LKSMB.

Ваенныя дзеянні і фашысцкая акупацыя нанеслі значную шкоду народнай гаспадарцы БССР. Было спалена і разбурана цалкам ці часткова 209 гарадоў, 9200 вёсак, ацалела толькі каля 30% гарадскога жыллага фонду. Акупацыйным рэжымам было разбурана і вывезена 10388 прамысловых прадпрыемстваў. Прамысловасць БССР апынулася ніжэй узроўню 1913 г. [1, с. 5]. Перад кіраўніцтвам Беларусі ў першыя пасляваенныя гады стаяла задача цалкам аднавіць народнагаспадарчы патэнцыял і эканамічныя сувязі, забяспечыць далейшае развіццё народнай гаспадаркі, знайсці рэсурсы для паляпшэння ўмоў жыцця людзей.

Савецкае грамадства праявіла вялікі энтузіязм і актыўнасць у мерапрыемствах па ліквідацыі наступстваў Вялікай Айчыннай вайны. Камсамольцы выступілі аднымі з першых ініцыятарамі аднаўлення рэспублікі. Дзейнасць камсамола па аднаўленні прамысловасці ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе можна падзяліць на тры перыяды. Першы пачаўся з моманту поўнага вызвалення тэрыторыі БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Ён характарызаваўся тым, што камсамольцы прынялі актыўны ўдзел у расчыстцы вуліц і плошчаў, аднаўленні жылых пабудов, нарыхтоўцы паліва, рамонце чыгуначных шляхоў, механізмаў і іншай тэхнікі. Так, мінчане з кастрычніка 1944 г. па сакавік 1945 г. адпрацавалі на аднаўленні сталіцы 800 тысяч чалавек-гадзін [2, с. 1]. 10 снежня 1944 г. 12 тысяч віцябчан выйшлі на вуліцы роднага горада, за дзень яны разабралі і ўклалі ў штабелі звыш 440 тыс. штук цэглы, сабралі 631 тону металалому, ачысцілі 990 кв. м. будаўнічых пляцовак.

У дзейнасці камсамольскіх арганізацыі заходніх абласцей гэты перыяд меў адметнасць: так як у першыя пасляваенныя гады колькасць членаў ЛКСМБ у заходніх абласцях была яшчэ пераважна невялікай, то і дзейнасць камсамольскіх арганізацый не атрымала такіх маштабаў, як на тэрыторыі ўсходніх абласцей.

У сакавіку 1946 г. Вярхоўным Саветам СССР быў прыняты чацвёрты пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі краіны. Паводле плана прадугледжвалася аднавіць раёны, якія пацярпелі ад вайны, дасягнуць даваеннага ўзроўню прамысловасці і сельскай гаспадаркі і значна перавысіць яго.

Кіраўніцтвам краіны была пастаўлена задача аднавіць усе заводы і фабрыкі і пабудаваць шэраг новых: у Мінску – аўтамабільны, трактарны і веласіпедны заводы; у Магілёве – лакамабільны; у Віцебску, Мазыры, Рэчыцы – домабудаўнічыя камбінаты. Планавалася будаўніцтва трубапракатнага завода, завода электраматораў, некалькі буйных заводаў будаўнічых матэрыялаў, чатырох абутковых фабрык і іншых прадпрыемстваў. Прыняцце плану чацвёртай пяцігодкі можна лічыць пачаткам другога этапу ўдзела ЛКСМБ у аднаўленні прамысловасці.

Камсамольскія арганізацыі былі далучаны да выканання чацвёртай пяцігодкі. Мінскія камсамольцы вырашылі ўзяць шэфства ў будаўніцтве трактарнага і аўтамабільнага заводаў. У звароце да моладзі рэспублікі яны пісалі: “Няхай удзел у будаўніцтве трактарнага і аўтамабільнага заводаў стане справай гонару кожнага з нас, каб ужо ў самыя бліжэйшыя гады беларускія аўтамашыны пачалі свой імклівы бег па дарогах краіны, а беларускія трактары выйшлі на палі родных калгасаў” [3, с. 140]. Гэты заклік быў падтрыманы камсамольцамі з заходніх абласцей БССР: 815 удзельнікаў абласнога сходу

маладых сялян Маладзечанскай вобласці ад імя ўсёй моладзі вобласці падтрымалі мінскіх камсамольцаў і заклікалі камсамольцаў і ўсю вясковую моладзь Беларусі ўзяць шэфства над будоўляй трактарнага завода. Яны кінулі заклік: “У Мінск, на новабудоўлі!” [4, с. 1].

У маі 1946 г. бюро ЦК КП(б)Б адобрыла ініцыятыву камсамольцаў Мінска і Маладзечанскай вобласці і абавязала ЦК ЛКСМБ мабілізаваць сілы камсамольцаў і моладзі Беларусі на будоўлю трактарнага і аўтамабільнага заводаў. У сувязі з гэтым пленум ЦК ЛКСМБ пастанавіў камсамолу рэспублікі арганізаваць шэфства над будоўляй аўтамабільнага і трактарнага заводаў, у маі 1946 г. правесці адбор 5 тыс. чалавек камсамольцаў і моладзі для працы на новабудоўлях. Адбор павінен быў арганізоўвацца ў добраахвотным парадку, на падставе шырокай агітацыйна-прапагандысцкай работы.

Варта адзначыць тое, што мабілізаваныя на будаўніцтва мінскіх заводаў камсамольцы сутыкнуліся з праблемай уладкавання свайго побыту ў сталіцы. К. Т. Мазураў абвінаваціў Мінскі гарадскі, Мінскі абласны і Цэнтральны камітэты ЛКСМБ у адсутнасці клопату пра ўмовы пражывання і побыту камсамольцаў, якія ўдзельнічалі ў пабудове МАЗ і МТЗ. Адзначалася, што ў пытаннях побыту, матэрыяльных умоў жыцця моладзі было шмат нявырашаных задач. Маладых рабочых хвалявала пытанне сямейнага жыцця. На будоўлях і заводах нямала хлопцаў і дзяўчат жадалі абзавесціся сям’ёй, але жылі ў абсалютна не падыходзячых для гэтага ўмовах. На думку К. Т. Мазурава, гэтыя пытанні мала цікавілі камсамольскія арганізацыі і камсамольскія кіраўнікоў [5, арк. 24].

У 1946 г. па камсамольскіх пуцёўках на працу ў прамысловасць рэспублікі прыйшло 30800 камсамольцаў. Яны ўдзельнічалі ў аднаўленні і будаўніцтве Магілёўскай швейнай фабрыкі імя Валадарскага, Мінскага веласіпеднага, Крычаўскага цэментнага заводаў і іншых прадпрыемстваў. У сакавіку 1947 г. аднымі з галоўных пытанняў, якія разглядаліся XV з’ездам ЛКСМБ, былі пытанні выканання планаў чацвёртай пяцігодкі і аднаўлення народнай гаспадаркі. Падчас справаздачы ЦК ЛКСМБ з’езду першы сакратар ЦК ЛКСМБ К. Т. Мазураў пералічыў дасягненні камсамолу ў сферы прамысловасці – пераважна гэта было аднаўленне і пабудова прамысловых прадпрыемстваў на тэрыторыі ўсходніх абласцей. Напрыклад, адзначалася, што пры актыўным удзеле камсамольцаў і моладзі ў рэспубліцы адноўлены і запушчаны Бабруйскі лесакамбінат, Гомельскі завод сельскагаспадарчага машынабудавання, станкабудаўнічыя заводы ў Мінску, Гомелі, Віцебску і Оршы, Ваўкавыскі цэментны завод, Гомельскі шклозавод, Мастоўскі фанерны камбінат, папяровыя фабрыкі ў Добрушы, Слоніме і Чашніках, Мінскі вагонарамонтны завод, Гомельскі паравоза-рамонтны завод, Мінскі радыёзавод [5, арк. 410]. Дакладчык у сваёй справаздачы падкрэсліў, што камсамольскія арганізацыі заходніх абласцей не актыўна змагаюцца за рэалізацыю ў поўнай меры палітыкі савецкай улады ў сферы эканомікі.

Гэтая заява была замацаваная ў рэзалюцыі з’езда. У пастанове з’езда таксама адзначалася, што камсамольскія арганізацыі павінны актыўна займацца павышэннем тэмпаў работы ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, максімальным выкарыстаннем ўсіх наяўных рэзерваў, у першую чаргу змагацца за поўнае выкарыстанне абсталявання, машын, механізмаў і ўсімі спосабамі дапамагаць партыйным органам у шырокім разгортванні сацыялістычнага спаборніцтва, павышэнні прадукцыйнасці працы ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі,

дабівацца выканання і перавыканання месячных і гадавых планаў кожным прадпрыемствам, будоўляй, калгасам, саўгасам, МТС [5, арк. 422].

Камсамольскія арганізацыі Беларусі, выконваючы рашэнні XV з’езда ЛКСМБ, арганізавалі спаборніцтва за датэрміновае выкананне пяцігадовага плана кожным маладым рабочым і работніцай. Першыя месцы ў гэтых спаборніцтвах займалі пераважна прадстаўнікі ўсходніх абласцей. Пры актыўнай дапамозе камсамольскіх арганізацый ужо ў 1947 г. у БССР было ўведзена ў строй звыш 90 буйных прадпрыемстваў, сярод якіх Бабруйскі дрэваапрацоўчы завод, Магілёўскі металакампінат, швейная фабрыка «Сцяг індустрыялізацыі» ў Віцебску і інш. У 1948 г. рэспубліка перавысіла даваенны ўзровень вытворчасці ў прамысловасці.

У 1949 г. XVI з’езд ЛКСМБ заклікаў усіх камсамольцаў і моладзь, якія працавалі на вытворчасці, датэрмінова выканаць свае гадавыя і пяцігадовыя планы. “Ніводнага маладога рабочага, які не выканае нормы выпрацоўкі,” – такая задача была пастаўлена з’ездам. Падчас справаздачы з’езду першы сакратар ЦК ЛКСМБ П. М. Машэраў адзначыў, што ў рэспубліцы адноўлены даваенны ўзровень прамысловай, энергетычнай, паліўнай, дрэваапрацоўчай прамысловасці. Значна перавысіла даваенны ўзровень развіцця мясцовай прамысловасць, пашыраюцца галіны лёгкай і харчовай прамысловасці, ствараюцца новыя галіны прамысловасці, якія маюць вялікае значэнне для далейшай індустрыялізацыі рэспублікі. Была звернута ўвага на тое, што паспяхова будуецца першакласныя, абсталяваныя навейшай тэхнікай прадпрыемствы: трактарны, аўтамабільны, цукровы заводы, запушчаны ў ход веласіпедны завод, Мінскі, Гродзенскі тонкасуконныя і Віцебскі дыванова-плюшавы камбінацы. Адноўлены Гомсельмаш, трубаліцейны, станкабудаўнічыя заводы, БелГРЭС, Аршанскі льнакамбінат, фабрыка “КІМ” у Віцебску і шэраг іншых прадпрыемстваў. План прамысловай вытворчасці ў 1947 г. быў выкананы на 102%, а ў 1948 г. – на 106% [6, арк. 8].

Падчас з’езда часцей сталі ўзгадвацца поспехі камсамольцаў заходніх абласцей у адбудаванні прамысловай сферы. Так, першы сакратар Баранавіцкага абкама ЛКСМБ С. А. Пілатовіч адзначыў, што за апошнія два гады значна вырасла колькасць маладых стаханаўцаў, якія на прамысловых прадпрыемствах і ў сельскай гаспадарцы сваёй працай дапамагаюць вобласці ў прамысловым развіцці [6, арк. 89].

У 1951 г. распачалася пятая пяцігодка, што можна лічыць пачаткам трэцяга этапу ўдзелу ЛКСМБ у аднаўленні і развіцці прамысловасці. На гэты час пашырылася будаўніцтва прамысловых прадпрыемстваў на тэрыторыі заходніх абласцей БССР. Так, на XVII з’ездзе ЛКСМБ, які прайшоў у студзені – лютым 1952 г., сакратар Гродзенскага абкама ЛКСМБ А. А. Аксёнаў адзначыў, што велізарныя справы за 1949–1952 гг. здзейсніліся ў абласцях былой Заходняй Беларусі, у тым ліку і ў Гродзенскай. Тут пабудавана і адноўлена звыш за 300 прамысловых прадпрыемстваў, артэляў, пабудаваныя два буйныя камбінацы – Гродзенскі тонкасуконны і Свідзельскі цукровы. Шматлікія прадпрыемствы рэканструіраваныя і абсталяваныя новай тэхнікай. Прамысловасць вобласці паспяхова выканала пасляваенную пяцігоду і план 1951 г. [7, арк. 67].

Падчас даклада ЦК ЛКСМБ XVIII з’езду ЛКСМБ, які адбыўся ў сакавіку 1954 г., першы сакратар ЦК ЛКСМБ П. М. Машэраў агучыў, што камсамол пачынае паход за асваенне новай тэхнікі, новых метадаў будаўніцтва. У гады

пятай пяцігодкі ў краіне разгарнулася будаўніцтва соцень новых заводаў, электрастанцый, жылых дамоў, школ, клубаў, бальніц. Для гэтага быў неабходны зашмат розных матэрыялаў, таму пачалося будаўніцтва некалькі заводаў жалезабетонных вырабаў. У 1954 г. ЦК ЛКСМБ аб’явіў 19 заводаў жалезабетонных канструкцый, што ўзводзіліся ў БССР, ударнымі камсамольскімі будоўлямі і паслаў туды на працу больш за 3 тысячы членаў камсамола [8, арк. 243]. Таксама на з’ездзе было адзначана, што камсамольскія арганізацыі прадпрыемстваў прамысловасці, транспарту і будоўляў праводзяць вялікую работу па мабілізацыі моладзі на выкананне і перавыкананне вытворчых планаў, павышэнне вытворчасці працы, паляпшэнні якасці і зніжэнне сабекошту прадукцыі.

У ліпені 1955 г. прайшоў чарговы Пленум ЦК КПСС, на якім было разгледжана пытанне “Аб задачах па далейшаму пад’ёму прамысловасці, тэхнічным прагрэсе і паляпшэнні арганізацыі вытворчасці”. Гэта стала штуршком для ўзмацнення сацыялістычных спаборніцтваў сярод працоўнай моладзі. Камсамольскія арганізацыі пашырылі сярод моладзі прапаганду дасягненняў перадавікоў і наватараў вытворчасці. Дзясяткі тысяч камсамольцаў займаліся ў школах па вывучэнню і ўкараненню перадавых метадаў працы. Прыклад у арганізацыі вучобы паказвалі камсамольцы віцебскай фабрыкі “КІМ”. У 48 школах і на вытворча-тэхнічных курсах тут навучаліся ў 1955 г. 867 маладых працоўных.

У рэспубліцы пашыраўся рух рацыяналізатараў і вынаходцаў. Толькі на прадпрыемствах Віцебска колькасць рацыяналізатарскіх прапаноў у другім паўгоддзі 1955 г. павялічылася ў параўнанні з першым паўгоддзем у тры разы. Актыўна праводзіліся навукова-тэхнічныя канферэнцыі маладых наватараў вытворчасці. У канцы ліпеня 1955 г. ЦК ЛКСМБ сумесна з рэспубліканскімі міністэрствамі і Беларускай палітэхнічнай інстытутам правёў першую тэхнічную канферэнцыю маладых вынаходцаў БССР, на якой прысутнічала звыш 600 чалавек з 290 прадпрыемстваў рэспублікі.

У студзені 1956 г. адбыўся XIX з’езд ЛКСМБ, які падвёў вынікі ўдзелу камсамола ў выкананні пятай пяцігодкі. Працоўны энтузіязм рабочай моладзі адыграў важную ролю ў паспяховым выкананні прамысловасцю БССР пятай пяцігодкі. 90 тысяч камсамольцаў і маладых рабочых выканалі свае пяцігадовыя заданні датэрмінова, а 10 тысяч выканалі па дзве і больш пяцігадовыя нормы [9, арк. 431].

Такім чынам, дзякуючы працоўнаму энтузіязму камсамольцаў і моладзі былі ў кароткі тэрмін пераадолены наступствы разбурэнняў, што былі выкліканыя Вялікай Айчыннай вайной, а ў хуткім часе ўзровень развіцця прамысловасці БССР перавысіў дададзены час.

Библиографические ссылки

1. Ковшаров Н. Д. Комсомол в восстановлении промышленности БССР (1946–1950 годы). Минск : Изд-во М-ва высш., сред. спец. и проф. образования БССР, 1961. 73 с.
2. Камсомол – ініцыятар аднаўлення сталіцы // Чырвоная змена. 1946. 4 крас.
3. Жураў А. Я. У баях народжаны: кароткі нарыс гісторыі камсамола Беларусі. Мінск : Народная асвета, 1970. 221 с.
4. Письмо абласнога схода сельскай моладзі Маладзечанскай абласці да камсамольцаў, юнакоў і дзяўчат калгасаў і сёл Савецкай Беларусі // Чырвоная змена. 1946. 14 мая.

5. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (далей– НАРБ). Ф. 4. Воп. 29. Спр. 2.
6. НАРБ. Ф. 63п. Воп. 29. Спр. 4.
7. НАРБ. Ф. 63п. Воп. 29. Спр. 5.
8. НАРБ. Ф. 63п. Воп. 29. Спр. 11.
9. НАРБ. Ф. 63п. Воп. 29. Спр. 17.